

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยา
ของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)*

A Buddhism Dissemination Model Based on Buddhist Psychology of
Prof. Dr. Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto)

¹พระโสภณวชิราวที (อาทิตย์ อดุลเวที), สมโภชน เอี่ยมสุภาสิต,
สิริวัฒน์ ศรีเครื่องดง และ วิชชуда โขติฐิตีรตนา

¹Phrasophonvachiravathee (Arthit Aathavethee), Sompoch Imsupasit,
Siriwat Srikhruedong and Witchuda Titichoatrattana

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: arthit.son@hotmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักการแนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาและองค์ประกอบเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) 2) เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต 3) เพื่อศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต 4) เพื่อเสนอรูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี คือการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ และออกแบบการสังเกตวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยา ด้วยวิธีวัดผลทัศนคติที่มีต่อการเผยแผ่ก่อนและหลังในการฟังเสร็จแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความรู้หลักพุทธธรรมพระไตรปิฎกให้แตกฉาน มีการฝึกปฏิบัติให้เห็นแจ้งในหลักธรรมที่ศึกษามา มีการวางแผนช่วยเหลือเกื้อกูลมนุษยและสังคม และวิธีการทางพุทธจิตวิทยาการเผยแผ่ 4 ประการ 1) สันติสนา แจ่มแจ้ง 2) สมาทปนา จูงใจ 3) สมุตเตชนา แก่ล้าวกล้า 4) สัมปหังสนา ร่าเริง 2. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมความพร้อมของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ปฏิบัติการเผยแผ่ อาศัยหลักธรรมที่เอื้อและสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาเพื่อการจัดการเรียนรู้ 3) การหวังผลด้านสังคหะ ผลประโยชน์ต่อประชาชน และสิ่งแวดล้อม 3. ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมคำสอน มีความศรัทธาพระพุทธศาสนา และนำไปปฏิบัติได้ในชีวิต 4. รูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิตเป็นไปตามโมเดลรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร.(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

คำสำคัญ: รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา; พุทธจิตวิทยา; พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the concepts of Buddhism dissemination and the components of Buddhism dissemination by Prof. Dr. Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto); 2) to explore a model of the dissemination of Buddhism based on Buddhist psychology by Prof. Dr. Phra Brahmapundit; 3) to examine the consequences of Buddhism dissemination based on Buddhist psychology by Prof. Dr. Phra Brahmapundit; and 4) to propose the dissemination of Buddhism based on Buddhist psychology by Prof. Dr. Phra Brahmapundit. The study used a mixed-methods research that included qualitative and quantitative methods. Buddhist dissemination methods based on Buddhist psychology were observed using pre- and post-attitudes, and the data obtained were analyzed using a statistical package.

From the study, the following results were found: 1. The concepts for disseminating Buddhism based on the Buddhist psychology of Prof. Dr. Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), include the following: the preparation of those who disseminate Buddhism, a comprehensive knowledge of the Buddhadhamma and the Tipitaka, a commitment to practice in order to enlighten what one has studied, and a plan to help other people and society. The Buddhist psychology for dissemination consists of four components, which are (1) *Sandassanā*, referring to elucidation and verification in the Dhamma, (2) *Samādapana*, referring to inspiration for faith-building, (3) *Samuttejana*, referring to filling with enthusiasm to practice, and (4) *Sampahamsanā*, referring to filling with delight and joy. 2. A model for the dissemination of Buddhism by Prof. Dr. Phra Brahmapundit includes the following steps: 1) Step 1 refers to the preparation of those who disseminate Buddhism; 2) Step 2 refers to the implementation of dissemination with the aim of learning management and in compliance with psychological principles; and 3) Step 3 refers to expecting *Saṅgahadhura* results that are intended to benefit people and the environment. 3. The consequences of Buddhism dissemination showed that the audiences who listened to the dissemination of Buddhism have more knowledge and understanding of the Buddha's teachings, and have put these teachings into practice in their daily lives. 4. A Buddhism dissemination model based on Buddhist psychology of Prof. Dr. Phra Brahmapundit is according to a Buddhism dissemination model of Prof. Dr. Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto).

Keywords: A Buddhism Dissemination Model; Buddhist Psychology; Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto)

บทนำ

จากพุทธพจน์ตอนหนึ่งที่ว่า “จรรถ ภิกขเว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัม, เทเสถ ธมฺมํ อาทิกถยาณัม มชฺฌกถยาณัม ปริโยสานกถยาณัม, สาทถํ สพฺพญณฺณํ เภวล ปรีปฺพณฺณํ ปรีสุทฺธํ พรหฺมจริยํ ปกาเสถ. (Thai Tripitakas: 4/32/39) ซึ่งแปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย

จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งปวง ชะรอยบริสุทธบริบูรณ์” (Thai Tripitakas: 4/32/40) พระพุทธพจน์นี้เป็นกุญแจทองสำคัญในการเปิดประตูสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัททั้ง 4 พระพุทธประสงค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก พระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายวงกว้างขึ้นเพราะมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ในเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วทุกทิศ ท้าวชมพูทวีปทรงหว่านพืชคือธรรมะให้เจริญตลอดระยะเวลา 45 พรรษา (Phramaha Bodhiwongsajarn, 2020)

ปัจจุบันนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อพระสงฆ์ เพราะผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแสดงให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติ และสามารถนำหลักพุทธธรรมที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประกอบด้วยเทคนิคและวิธีการเผยแผ่นั้น ต้องยึดหลักพุทธวิธีในการสอน 4 ประการ (Thai Tripitakas: 92/198/161) ดังนี้ 1. สันถัสสนา ได้แก่ การชี้แจงเรื่องที่สอนให้เห็นชัด แยกแยะ อธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจนผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง 2. สมาทปนา ได้แก่ การจงใจให้น้อมนำเอาไปปฏิบัติเป็นการสอนให้เห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่าและเห็นความสำคัญที่ต้องฝึกฝนจนยอมรับนำไปปฏิบัติให้เกิดศรัทธา จงใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ 3. สมุตเตชนา ได้แก่ การสร้างความอาหาญแก่กล้าปลุกเร้าจิตใจให้กระตือรือร้นเกิดอุตสาหะให้บรรลุเป้าหมายเมื่อลงมือปฏิบัติก็สามารถทำได้ปฏิบัติได้ เราใจให้อาหาญแก่กล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ 4. สัมปหังสนา ได้แก่ การปลุกปลอบใจให้สดชื่นร่าเริงบำรุงจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบานเห็นคุณประโยชน์ในการปฏิบัติทำให้มีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจในธรรมปลุกปลอบใจผู้ที่มีความทุกข์สิ้นหวังให้คลายทุกข์เกิดความหวังในชีวิตไม่ท้อแท้

พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้า 4 ประการนั้นเป็นหลักการทางพุทธจิตวิทยา (Buddhist Psychology) หากนำองค์ความรู้ทางจิตวิทยาซึ่งเป็นศาสตร์ตะวันตกกับหลัก พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสตร์ตะวันออก เพื่อปรับใช้ในการพัฒนาความดีงามและความสุขทางจิตใจมากยิ่งขึ้นก็ยิ่งทำให้เหมาะสมกับกาลสมัยนี้ยิ่ง และประเทศไทยมีพระนักเผยแผ่มากมายที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และทรงรู้ทรงภูมิทรงธรรมที่ควรศึกษาและทำการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง แต่ว่างานวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการที่ศึกษารูปแบบแนวคิดวิธีการ องค์ประกอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) เพราะเป็นพระมหาเถระทรงภูมิรู้ ภูมิธรรมเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการและพระศาสนา มีผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่ พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน มีผลงานวรรณกรรม 106 ชิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532-2565 มีผลงานการเผยแผ่ และมีผู้ติดตามการเผยแผ่ในแต่ละปีไม่ต่ำกว่า 50,000-100,000 คน เพราะมีรูปแบบการเผยแผ่ที่ชัดเจน ประกอบด้วย 3 ประการ 1) คันถุระ มีความรู้ความสามารถแตกฉานด้านพุทธธรรม 2) วิปัสสนาธุระ ชี้ทางออกบอกทางนำตนเป็นตัวอย่างทำให้อยู่ให้เห็นเย็นให้สัมผัส และ 3) สังคหุระ มีจิตเป็นกุศลธรรมเพื่อความของคนหมู่มาก ทั้งนี้ ยังได้ประกาศนโยบายขยายการเผยแผ่ให้มีกระแสกว้างไกลยิ่งขึ้นส่งเสริมเทศนาธรรมที่ถูกต้องตามหลักวิธี โดยกำหนดนโยบายการเผยแผ่ของสำนักวัดประยุรวงศาวาสเป็น 5 ประการ คือ 1. ตกปลานอกบ้าน 2. ประสานสิบทิศ 3. ผูกมิตรทั่วหล้า 4. บริหารปัญญา 5. สาลิก้าป้อนเหยื่อ (Phra Dhammakosajarn, 2008)

พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยมุ่งหวังประโยชน์และความสุขของมหาชนตามวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์สุข 3 ประการ (Thai Tripitakas: 30/673/333) 1) ติฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในปัจจุบัน ทำให้คนมีความสุขในปัจจุบัน 2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือความสุขจิตใจมั่นคงในชีวิต 3) ปรมัตถ-

ประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์อย่างสูงสุด คือเป้าหมายของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาหรือมรรค ผล นิพพาน ซึ่งสามารถสัมผัสได้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

นอกจากนี้พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ยังเป็นพระนักบริหาร พระนักเทศน์ พระนักสอน พระนักบรรยาย พระนักวิชาการ มีคุณลักษณะด้านสัมมาปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติที่พร้อมไปด้วย ศีลาจารวัตรที่งดงาม มีเอกลักษณ์ในการเทศน์การสอนดั่งลีลาสาธิตาป้อนเหยื่อ เป็นเทศนาวิธีที่โดดเด่น เป็นที่ชื่นชอบของประชาชนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน คือใช้ถ้อยคำสำนวนชวนฟังพร้อมด้วยข้อคิดสะกิดใจ มีสัมผัสนอกสัมผัสในเรียงถ้อยความลื่นไหลไปตามลำดับ มีความไพเราะในเบื้องต้น อาทิกลยาณัง ไพเราะท่ามกลาง มัชฌิมกลยาณัง แลไพเราะในที่สุด ปริโยสานกลยาณัง มีคำสัมผัสที่คล้องจอง กล่าวคือมีลีลาสววย รวยสาระ ธรรมะดี ชี้อัลกัธรรม นำนันทาน ฟังง่าย สบายหู ผู้รู้เข้าใจ ใจความกระชับ มีสัมผัสนอกสัมผัสใน (Phra Theppatiphankawee, 2010)

ด้วยวิธีการอันเป็นเอกลักษณ์ของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ทำให้เป็นที่ยอมรับและเข้าใจของผู้ฟังเพราะยึดรูปแบบตามพุทธวิธีในการแสดงธรรมมีการจูงใจแจ่มแจ้งเข้าถึงหลักธรรมโดยง่าย และมุ่งหวังประโยชน์ต่อผู้ฟังอันเป็นปรารถนาประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และเป็นการเทศน์ที่ไม่ทำให้พระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าผิดเพี้ยน ประยุกต์เข้ากับกาลสมัยไม่มุ่งเน้นผลประโยชน์ลาลกัธการะให้เกิดขึ้น แก่น จากความเป็นมาของประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแรงบันดาลใจในการศึกษาแนวทางและรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อเผยแผ่แบบอย่างของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดำรงในแก่พุทธบริษัทสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนมั่นคงตลอดไป ผลการวิจัยทำให้ทราบว่าผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) นั้นจะเป็นรูปแบบและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการแนวความคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและองค์ประกอบเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
3. เพื่อศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
4. เพื่อเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed methods research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบการวิจัยเชิงสืบย้อน (Ex post facto Research) การศึกษาครั้งนี้ มีขั้นตอนและการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาหลักการแนวความคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและองค์ประกอบเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีวิธีการดำเนินการดังนี้



วิธีการที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาหลักธรรมและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก อรรถกถาต่างๆ แนวคิด ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานวิจัย บทความ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาผลงานวรรณกรรมของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

วิธีการที่ 2 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) 1) เกี่ยวกับการใช้เนื้อหาหลักพุทธธรรมอะไรในการสอน 2) วิธีการอย่างไรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ 3) ผู้วิจัยนำข้อมูลจากข้อ 1 และข้อ 2 มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบพรรณนา เพื่อเป็นกรอบแนวคิดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และองค์ประกอบเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) คือคัมภีร์ธรรมะ วิปัสสนาธรรมะ สังคหะธรรมะ ด้วยหลักการเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีการดำเนินการ 2 วิธีการ ดังนี้

วิธีการ 1 ศึกษาองค์ประกอบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ตามแนวพุทธจิตวิทยา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ หนังสือ เอกสาร ผลงานที่เป็นวรรณกรรมของพระพรหมบัณฑิต, ศ. ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จำนวน 30 เล่ม แบ่งเป็นช่วงระยะเวลาเป็น 3 ทศวรรษ คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 – 2541 จำนวน 10 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 – 2552 จำนวน 10 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 – 2564 จำนวน 10 เล่ม โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1.1 เป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2532 - 2564
- 1.2 เป็นงานด้านการเทศน์การสอนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและทั่วไป ซึ่งได้นำมาเสนอจัดพิมพ์เป็นหนังสือ เอกสารที่มีคุณค่า
- 1.3 เป็นหนังสือ เอกสารที่ถูกตีพิมพ์ทั่วไป แต่เน้นเนื้อหาด้านการเผยแผ่หรือการสอนทั่วไป
- 1.4 เป็นหนังสือ เอกสารที่มีเนื้อหาไม่ซับซ้อนกันมากเกินไป อ่านง่าย เหมาะกับประชาชนทั่วไป

2. การรวบรวมข้อมูล

2.1 ผู้วิจัย Coding เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากหนังสือ 30 เล่ม เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยทำการสืบค้นความหมายหรือความเหมือนที่คล้ายคลึงด้วยการหาคำหรือประโยคที่แสดงถึงกลุ่มคำด้านคัมภีร์ธรรมะ วิปัสสนาธรรมะ และสังคหะธรรมะอย่างครอบคลุม

2.2 ผู้วิจัยนำชุดกลุ่มคำไปตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อดูความสอดคล้องและความตรงเชิงเนื้อหา และความเป็นไปได้ แล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข โดยหาจากดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index : IOC ได้ค่าเฉลี่ย 0.80 ด้านคัมภีร์ธรรมะ ด้านวิปัสสนาธรรมะ และด้านสังคหะธรรมะ ด้านละ 300 คำ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเครื่องมือตรวจสอบคำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมความหมายของกลุ่มคำทั้ง 3 คำ คือ คัมภีร์ธรรมะ วิปัสสนาธรรมะ และสังคหะธรรมะ แล้วนำมาวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด หลักการ และวิธีการปฏิบัติ รวมถึงองค์ประกอบของกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จากหนังสือ 30 เล่ม โดยใช้โปรแกรม Kofax Power PDF ในการค้นหาคำที่มีอยู่ในหนังสือทั้ง 30 เล่ม ระยะเวลาเป็น 3 ทศวรรษ ทศวรรษละ 10 เล่ม

3.2 ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือตรวจสอบค่าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยกลุ่มคำของทั้ง 3 คำ อีกหนึ่งขั้นตอน โดยการค้นหาด้วยพารากราฟ ซึ่งเนื้อหาแต่ละพารากราฟ (Paragraph) จะมีคำเหล่านั้นปรากฏอยู่ ซึ่งสอดคล้องจะสะท้อนไปถึงแนวคิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของทั้ง 3 ด้านเพื่อให้ทราบถึงความละเอียดหรือสถิติที่ชัดเจน และสามารถยืนยันได้ด้วยสถิติอันเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือ เป็นการแปลผลข้อมูลโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

วิธีการที่ 2 รูปแบบการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

ผู้วิจัยศึกษารูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) โดยการสังเกตพฤติกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยแบบตรวจสอบรายการ (Check list) มีวิธีการดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหนังสือ เอกสาร ผลงานที่เป็นวรรณกรรมของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) ที่ท่านได้เขียนไว้ในระยะเวลาที่ท่านทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นระยะเวลา 38 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 - พ.ศ. 2564 จำนวน 15 เล่ม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 เล่ม พบว่า หนังสือ เอกสาร มีขั้นตอนและวิธีการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 3 ประการ 1) อุเทศ คือการเริ่มต้นอารัมภบท 2) นิเทศ คือการเดินเนื้อหาเข้าหลักธรรม 3) ปฎินิเทศ คือการสรุปเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) ในเรื่องวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านเพื่อตรวจสอบว่าในการวิเคราะห์จากข้อมูลและจากการเผยแผ่นั้นว่า มีความสอดคล้อง ตรงกัน และชัดเจน เพื่อยืนยันในการตรวจสอบและพัฒนาสังเกตพฤติกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) แล้วผู้วิจัยก็พบว่า แนวความคิดแต่ละอย่างในหนังสือเอกสารและการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกันตรงกัน

ขั้นที่ 3 หลังจากที่ได้สัมภาษณ์และได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือ เอกสาร ผู้วิจัยก็นำหลักการนี้มาสร้างเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) ทำเป็นกระบวนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ การเรียนรู้ตามพุทธจิตวิทยา เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นนำ สภาพบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่มีความพร้อม สร้างสัมพันธภาพที่ดี สร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ ใช้สื่อที่น่าสนใจ ขวนติดตาม

2. ขั้นสอน นำเสนอสาระสำคัญ กระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดที่หลากหลาย มุ่งให้เกิดการรวบรวมข้อมูลให้คิดและตัดสินใจในทางที่ถูกต้องเหมาะสมสร้างแรงศรัทธาในหลักธรรมคำ

3. ขั้นสรุป สรุปสาระสำคัญนำเสนอประเด็นที่มีความเป็นไปได้นั้นให้นำไปปฏิบัติ ปรับปรุงแก้ไข

การสังเกตชุดนี้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) ซึ่งก็พบว่า จากค่าคำนวณ IOC อยู่ที่ 1.8 และผู้ทรงก็เห็นด้วยแบบสังเกตตรงกับความต้องการและเป้าหมาย

ผู้วิจัยก็ให้ผู้ช่วยวิจัยทำการฝึกสังเกตให้ลองฝึกทำไปพร้อมๆ กัน แนะนำขั้นตอนในการสังเกตการณ์หรือประเมินรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนารูปอื่น ๆ จำนวน 10 ครั้ง จนผลเป็นไปในทิศทางเดียวกันถึง 90 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือเป็นความเที่ยงตรงในการสังเกต (Reliability) ทำให้รู้ว่าผู้ฝึกสังเกตมีความเที่ยงตรงและมีความน่าเชื่อถือสูงตามค่าของ IOI มีความเที่ยงตรงภายใน มีค่าไม่ต่ำกว่า 95 เปอร์เซ็นต์ หรือมีความตรงกันถึง 3 ครั้งด้วยกัน ผู้วิจัยจึงยุติการพัฒนาแบบสังเกต เพราะผู้ช่วยวิจัยมีความเที่ยงตรงน่าเชื่อถือได้ และมีความพร้อมในการนำไปใช้กับพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) ในสถานการณ์จริง

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ด้วยแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่มาที่วัดในวันพระหรือร่วมงานที่ทางวัดจัดขึ้นประจำ จำนวนประชากร 2,500 คน ระยะเวลา 3 เดือน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มประชากรจำนวน = 359 คน โดยการทำแบบวัดโดยการขอความร่วมมือกับประชาชนที่ติดตามการฟังธรรมและอ่านผลงานพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เป็นประจำ ด้วยวิธีการดำเนินการทดลองโดยใช้สูตร ของ Yamane (1973)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยออกแบบด้วยการสร้างเครื่องมือเป็นแบบวัดผลการเผยแผ่พระพรหมบัณฑิต โดยที่เอาผลการสังเคราะห์จากเอกสารมาวิเคราะห์กับการฟังธรรมของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กำหนดเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operative definition) เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อคำถาม มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ความคิดเห็นหรือการแสดงความรู้สึกต่อความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน 2) ความรู้สึกศรัทธาในพุทธศาสนา 3) การนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แบบทดสอบวัดผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จากกลุ่มประชากร 359 คน โดยใช้วิธีวัดผลหรือทดสอบที่มีต่อการเผยแผ่พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ก่อนและหลังในการฟัง เสร็จแล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป จัดกรอบความคิดและสร้าง Model จากการศึกษาแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ดังนี้ 1) วิเคราะห์ค่าสถิติขั้นพื้นฐานใช้ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) วิเคราะห์ความเป็นเอกพันธ์กันของ 2 แบบทดสอบก่อนและหลัง (Homogeneity) โดยใช้ค่า F-test 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนแบบวัดผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยค่า t-dependence 4) วิเคราะห์เปรียบเทียบระดับคะแนนก่อนและหลังการทดลองในแต่ละกลุ่มตัวอย่างและประเมินผลเปรียบเทียบค่าคะแนนความต่างก่อนและหลังการทดลอง (gain score) ระหว่างการตอบแบบเครื่องวัดผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ด้วยค่า t-dependence (gain score)

ขั้นตอนที่ 4 เสนอรูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต

ผู้วิจัยสรุปรูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จนได้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 วิธีการ **วิธีการที่ 1** การเตรียมความพร้อมของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา 3 ประการ **วิธีการที่ 2** ปฏิบัติการเผยแผ่ ที่อาศัยหลักพระอภิธรรมที่เอื้อและสอดคล้องกับหลักจิตวิทยา และหลักการจัดการเรียนรู้ และ**วิธีการที่ 3** การหวังผลด้านสังคหะระ ผลประโยชน์ต่อประชาชน และผลประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ซึ่งเป็นการวิจัยที่เป็นการถอดบทเรียน ถอดความรู้ ถอดปัญญา ตามแนววิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ตามองค์ความรู้ใหม่และข้อค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

1. สรุปผลการวิเคราะห์จากการศึกษาหลักการแนวความคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและองค์ประกอบเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พบว่า

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ระหว่าง พ.ศ. 2532 – พ.ศ. 2564 จากหนังสือ 106 เล่ม เลือกใช้เพียง 30 เล่ม แบ่งเป็นช่วงระยะเวลาเป็น 3 ช่วงทศวรรษ คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 – 2541 จำนวน 10 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 – 2552 จำนวน 10 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 – 2564 จำนวน 10 เล่ม

ผลการวิจัยจากการเปรียบเทียบข้อมูลของคำที่หาเจอในแต่ละหมวด ตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบว่า ผลจากการจำนวนคำรวมทั้งสิ้น 450,001 คำ ในหนังสือ 30 เล่ม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน แต่ละด้านมีคำค้นหาจำนวน 300 คำ ผลพบว่า ด้านคันถธุระ (ปริยัติ) พบ 12,045 คำ คิดเป็นร้อยละ 2.68 % ด้านวิปัสสนาธุระ (ปฏิบัติ) พบ 10,853 คำ คิดเป็นร้อยละ 2.41 % และหมวดสังคหธุระ (ปฏิบัติ) พบ 6,830 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.52 %

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงแสดงค่าเฉลี่ยสัดส่วนของ Paragraph ที่ปรากฏในช่วงปี พ.ศ. 2532 – 2541 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงแสดงค่าเฉลี่ยของ Paragraph ที่ปรากฏในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2532 – 2541 สัดส่วนของคันถธุระ ใน Paragraph 40.71 % วิปัสสนาธุระ 23.43 % สังคหธุระ 10.46 % และคำสอนอื่นๆ 25.39 %

2. สรุปผลการวิเคราะห์จากศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พบว่า

ค่าเฉลี่ยร้อยละของรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ใช้วิธีการเผยแผ่ ตามลำดับคือ ขั้นตอนที่ 1) อุเทศ ตอนต้น (อารัมภบท) ขั้นตอนที่ 2) นิเทศ ตอนกลาง (ขยายจำแนกเนื้อหา ก่อให้เกิดศรัทธา สู่การปฏิบัติ) ขั้นตอนที่ 3) ปฏิภาณ ตอนท้าย (สรุปนำไปสู่การปฏิบัติ) โดยภาพรวมขั้นตอนทั้ง 3 ขั้นตอนนี้ ได้ค่าเฉลี่ย 90-100 และทุกๆ ขั้นตอน ภาพรวมคือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ชัดเจนทุกด้านและทุกขั้นตอน

3. สรุปผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ผู้วิจัยได้ออกแบบวัดเพื่อสอบถาม จำนวน 359 คน ที่ได้รับฟังพระธรรมเทศนา พบว่า

1) ข้อมูลทั่วไป กลุ่มผู้ติดตามผลงานการเผยแผ่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 234 คน (ร้อยละ 65.2) และเพศชาย จำนวน 125 คน (ร้อยละ 34.8) อายุส่วนใหญ่ของกลุ่มผู้ติดตามผลงานการเผยแผ่อยู่ระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 104 คน (ร้อยละ 29.0) กลุ่มผู้ติดตามผลงานการเผยแผ่ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 228 คน (ร้อยละ 63.5) มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 166 คน (ร้อยละ 46.2) สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 126 คน (ร้อยละ 25.1) และต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 67 คน (ร้อยละ 18.7) และกลุ่มผู้ติดตามผลงานการเผยแผ่ส่วนใหญ่มีความถี่ในการรับฟังธรรมอยู่ที่ 1 – 5 ครั้ง จำนวน 182 คน (ร้อยละ 50.7)

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป		กลุ่มผู้ติดตามผลงานการเผยแพร่	
		จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	125	34.8
	หญิง	234	65.2
	อื่นๆ	-	-
	รวม	359	100.0
อายุ	20-30 ปี	52	14.5
	31-40 ปี	102	28.4
	41-50 ปี	104	29.0
	51-60 ปี	78	21.7
	61 ปีขึ้นไป	23	6.4
	รวม	359	100.0
สถานภาพ	โสด	228	63.5
	แต่งงาน	103	28.7
	หม้าย	10	2.8
	หย่าร้าง	18	5.0
	รวม	359	100.0
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	67	18.7
	ปริญญาตรี	166	46.2
	สูงกว่าปริญญาตรี	126	35.1
	รวม	359	100.0
ความถี่การรับฟังธรรม	1-5	182	50.7
	6-10	99	27.6
	11-15	18	5.0
	16-20	25	7.0
	20 ขึ้นไป	35	9.7
	รวม	359	100.0

2) ข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ผลการของเปรียบเทียบข้อมูลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยา ก่อนและหลังของกลุ่มฟังเทศนา (N = 359) ใช้สถิติ One-Sample Test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยา ก่อนและหลังของกลุ่มผู้ฟังเทศนา (N = 359) พบว่า ความเปลี่ยนแปลงด้านที่ 1 ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .89 S.D. เท่ากับ .90 ด้านที่ 2 ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .88 S.D. เท่ากับ .94 ด้านที่ 3 การนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .82 S.D. เท่ากับ .91 โดยภาพรวมของความเปลี่ยนแปลง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .86 S.D. เท่ากับ .92 ดังตารางนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลการของเปรียบเทียบข้อมูลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยา ก่อนและหลังของกลุ่มฟังเทศนา

ประเด็นการเปรียบเทียบ	ก่อน การฟังเทศนา		หลัง การฟังเทศนา		ความ เปลี่ยนแปลง	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ด้านที่ 1						
ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน	3.88	.90	4.77	.44	.89	.90
ด้านที่ 2						
ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา	3.83	.94	4.71	.49	.88	.94
ด้านที่ 3						
การนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	3.93	.90	4.75	.47	.82	.91
รวมทั้ง 3 ด้าน	3.88	.91	4.74	.47	.86	.92

3) ผลการทดสอบค่าคะแนนการเปลี่ยนแปลงของผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ด้านความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต หลังฟังเทศนาของ พบว่า z ด้านที่ 1 ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ก่อนและหลังการฟังเทศนา เท่ากับ 18.72 มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ด้านที่ 2 ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก่อนและหลังการฟังเทศนา เท่ากับ 18.75 มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และด้านที่ 3 การนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก่อนและหลังการฟังเทศนา การนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เท่ากับ 16.90 แสดงว่าผู้ฟังมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 แสดงผลการทดสอบค่าคะแนนการเปลี่ยนแปลงของผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

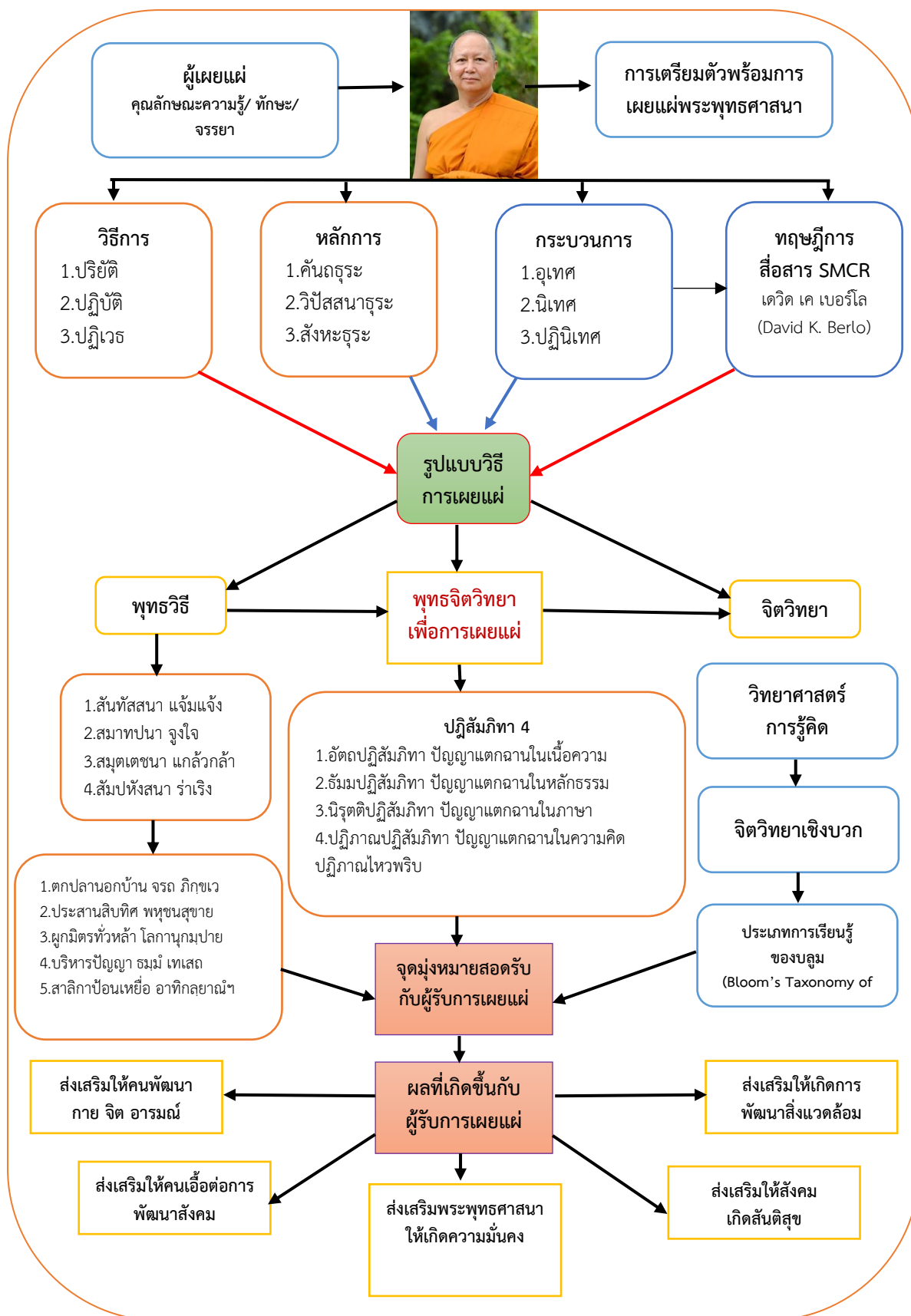
ประเด็นการเปรียบเทียบ	ความเปลี่ยนแปลง		Z-Score
	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านที่ 1 ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน	.98	.90	18.72**
ด้านที่ 2 ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา	.88	.94	18.75**
ด้านที่ 3 การนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	.82	.91	16.90**
รวมทั้ง 3 ด้าน	.86	.92	18.12**



องค์ความรู้ใหม่

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่เป็นอนุสาสนี-ปาฏิหาริย์อย่างแท้จริงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยหลักพุทธจิตวิทยาด้วยประกอบ 3 ประการ คือ

1. คັນถุระ (ปริยัติ) มีความรู้ด้านปริยัติไม่ว่าจะเป็นพระธรรม พระวินัย พระอภิธรรม พระพรหมบัณฑิตใช้เป็นหลักการที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ทิ้งหลักวิชาการที่เป็นหัวใจพระศาสนา
2. วิปัสสนาธุระ (ปฏิบัติ) นอกจากวิธีการเผยแผ่ตามหลักพุทธธรรมแล้ว พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ยังเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาสอนตนเอง ฝึกตนเอง ก่อนที่จะสอนคนอื่น คำสอนล้วนเป็นไปในทางดับทุกข์แก้ไขปัญหามองชีวิตเพื่อความสุขที่ยั่งยืน
3. สังคหธุระ (ปฏิเวธ) เป็นการนำองค์ประกอบทั้ง 2 ที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อทำหน้าที่บทบาทของแต่ละคนอย่างมีความสุข ดำเนินชีวิตให้ประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติพระศาสนา



Picture 1: A Buddhism Dissemination Model Based on Buddhist Psychology of Prof. Dr. Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto)

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการอภิปรายเฉพาะประเด็นที่สำคัญ ข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ตามผลการจากวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ข้อที่ 1 พบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พบว่า พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการยึดหลักธรรม 3 ประการ คือ คันถะธรรมา ได้แก่ ธรรมาในการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธธรรม (ปริยัติ) วิปัสสนาธรรมา ได้แก่ ธรรมาในการประพฤติเพื่อรู้แจ้งเห็นจริงในวิภูษะสังสาร (ปฏิบัติ) และสังคหะธรรมา คือการทำหน้าที่เพื่อสังคมประเทศพระศาสนา ทั้งนี้ผลการวิจัยพบว่า คันถะธรรมาเป็นจุดเด่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยที่พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ด้วยความเป็นวิชาการเป็นเปรียญเอก 9 ประโยค ขณะเป็นสามเณร จบพุทธศาสตรบัณฑิตด้วยเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จบปริญญาเอกที่เมืองนอกด้านภาษาก็ชำนาญด้านบริหารก็โดดเด่น เคยทำหน้าที่บริหารการศึกษาสงฆ์ในตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นระยะเวลา 20 กว่าปี และประธานอนุกรรมการบรรณาธิการจัดทำพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แปลวิมุตติมรรคและปัจจุบันนี้ยังเป็นประธานอนุกรรมการจัดทำแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาอังกฤษ ฉบับสยามรัฐในนามรัฐบาลไทย นับว่าเป็นจุดเด่นด้านคันถะธรรมาหรือรอบรู้ด้านปริยัติเป็นพหุสูตร นอกนี้พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ยังพัฒนาด้านตัวเองด้วยภาวนา 4 คือ 1) การพัฒนาทางกาย (กายภาวนา) เป็นการพัฒนากายพร้อมกับสิ่งแวดล้อมทั้งวัตถุและคน 2) การพัฒนาสังคม (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีและเป็นมิตรกับคนอื่นปรารถนาโดยมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้านการศึกษาที่ดีในโลกนี้ 3) การพัฒนาจิต (จิตตภาวนา) เป็นการพัฒนาสภาวะทางจิตมีพรหมวิหารธรรมในการทำงานเสมอ และ 4) การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) เป็นการพัฒนาความรู้รอบทันโลกทันสถานการณ์ นับว่าเป็นจุดเด่นด้านคันถะธรรมาเป็นอย่างยิ่ง (Nakor, 2019)

ในทศวรรษระหว่าง 2553-2564 ผลวิจัยยังพบว่าพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) สังคหะธรรมา มีแนวโน้มสูงนอกจากงานด้านวิชาการแล้วพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ยังทำหน้าที่เพื่อคนส่วนมากหรือการพัฒนาการศึกษาผลิตบุคลากรทางการศึกษา และยังเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณทั้ง 6 ชุมชนจาก 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ ย่านกุฎิชุมชนแห่งนี้จึงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ ความตอนหนึ่งพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า “พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องการทำประโยชน์ ที่เรียกว่า โลกัตถจริยา ซึ่งการทำประโยชน์แก่ญาติ การทำประโยชน์แก่โลกนั้นเราไม่เลือกศาสนา การเข้าถึงแก่นของศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตาม จะเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนา “สิ่งใดขาดก็ต้องเติมให้เต็ม เมื่อเติมให้เต็มแล้วก็จะเกิดความเพียงพอ เมื่อเพียงพอแล้วก็ต้องแบ่งปัน และเมื่อแบ่งปันก็ต้องแบ่งปันอย่างเป็นธรรม สังคมจึงจะมีความสุขและก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน” (Phra Brahmadrachadhipati (Prayoon Dhammacitto), 2022). คุณค่าของการเผยแผ่สามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านคุณธรรม คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสติปัญญา คุณค่าด้านการดำเนินชีวิต และคุณค่าด้านการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญ (Phramaha Phayak Kongphan, 2019)

ข้อที่ 2 พบว่า ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พบว่า พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ซึ่งเป็นแหล่งอบรมด้านวิชาการเทศนาโดยตรง ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนา (พระนักเทศน์เข้าพรรษา 28 รุ่น พระนักเทศน์ทุนเล่าเรียนหลวง 3 รุ่น และหลักสูตรประกาศนียบัตรเทศนา ป.ทศ. 7 รุ่น) ด้วยเหตุนี้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพุทธ

จิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จึงเป็นรู้จักและยอมรับในวงการเผยแผ่ และปัจจุบันนี้ยังเป็นประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ที่ว่า “การเผยแผ่พุทธธรรมของวัดประยุรวงศาวาสและของคณะสงฆ์วัดนี้ มี 3 ลักษณะ ได้แก่ การเผยแผ่แบบประเพณี การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สถานที่ บรรยากาศ โอกาสและสถานการณ์ที่จะไปเผยแผ่พุทธธรรมและการเผยแผ่แบบที่จัดเป็นคณะ ได้รับการยกย่องว่าเป็นสำนักการเผยแผ่ลือลือลือลือลือลือลือ” ทั้งนี้พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ยังประกาศศาสนนโยบายประจำวัดซึ่งเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมที่สำคัญ มี 5 ข้อ ครั้งที่ 1 ได้แก่ 1) การตักเตือนชาวบ้าน หมายถึง การทำงานเชิงรุก 2) ประสานสืบทอด หมายถึง การสร้างเครือข่าย 3) ผู้กมิตร์ทั่วหล้า หมายถึง การประสานสามัคคี 4) บริหารปัญญา หมายถึง การพัฒนาศักยภาพเองอยู่เสมอ 5) สาลิกาป้อนเหยื่อ หมายถึง การนำธรรมให้เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน และศาสนนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งที่ 2 ที่พระพรหมบัณฑิตได้ประกาศ ได้แก่ 1) ผู้ฟังเป็นศูนย์กลาง คือนั่นกลุ่มผู้ฟังเป็นหมายหลักแยกแยะกลุ่มทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ 2) ยึดแนวทางพุทธเทศนา คือ แจ่มแจ้งชัดเจน จูงใจ แล้วยกย่อง ร่าเริง 3) แทรกนิทานสาธกยกภาษิต คือ มีตัวอย่าง กรณศึกษา 4) ใช้ภาษาไพเราะงดงาม คือดำนานสาลิกาป้อนเหยื่อของวัดประยุรวงศาวาส 5) อ้างถึงคำคมของนักปราชญ์ศาสนา คือนิยัตหลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง

ข้อที่ 3 พบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เข้าใจง่ายสะดวกแก่การปฏิบัตินำไปปฏิบัติ และเป็นธรรมะที่สามารถอ้างอิงหรือเชื่อถือได้ที่พระพรหมบัณฑิตมีวุฒิภาวะการศึกษาสูงทุกด้านจนเป็นยอมรับของคนทั่วไปได้ อีกทั้งท่านมีบุคลิกภาพที่น่าเคารพนับถือมีความยิ้มแย้มแจ่มใส เพราะมีเป้าหมายสูงสุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ 3 ประการคือ

- 1) ทิฐฐธมมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึงความสุขทางกาย ความสุขทางใจ และความสำเร็จในชีวิตครอบครัวและการทำงาน
- 2) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาติหน้า หมายถึงวางแผนอนาคตการทำประโยชน์ต่อประเทศชาติ บ้านเมือง ศาสนาและสังคมเพื่ออนาคตที่ดีของชนรุ่นต่อไป
- 3) ปรมัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์อย่างยิ่ง หมายถึงประโยชน์ตนเองและประโยชน์สังคมอยู่ร่วมกันเป็นสุข คือสุขทั้งกายและสุขทั้งใจ

สรุป

พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) หล่อหลอมตนเองด้านคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และสังคหธุระ จากการศึกษาผลงานและประวัติแนวทางการดำเนินชีวิตประกอบการศึกษาเรื่องบาทหน้าที่การทำงาน ทำให้ได้ข้อคิดและแนวทางที่เป็นแบบอย่างต่อมวลมนุษย์ที่จะพัฒนาดตนเองอย่างมีเป้าหมายพื้นชีวิตของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนศึกษามุ่งมั่นในการศึกษาได้ด้วยความรู้ทางพระพุทธศาสนาแล้วนำความรู้มาพัฒนาชีวิตพัฒนาคนสังคมโดยรวม คือ 1) พระพุทธศาสนาแบบวิชาการ เน้นคันถธุระประเภทจดจำนำหลักพระไตรปิฎก 2) พระพุทธศาสนาแบบประสพการณ์ เน้นวิปัสสนาธุระ และ 3) พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เน้นการบริการสังคมเรียกว่าสังคหธุระ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธรรมจิตโต) หลังการหลังทดสอบแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการสร้างศาสนทายาท บุคลากรทางด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อยกระดับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความสมบูรณ์ตามหลักพุทธธรรม

1.2 ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในและต่างประเทศ ให้มีคุณสมบัติของการเป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1.3 ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนให้นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้พัฒนาทักษะด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้งการนำเสนอรูปแบบใหม่ที่เป็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

1.4 ควรนำรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีความสมบูรณ์ตามหลักพุทธธรรม

1.5 ควรมีเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ

1.6 ควรส่งเสริม สนับสนุนให้มีการสร้างดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทบทวนหรือศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาทั้งในและต่างประเทศที่หลากหลายรูปแบบ

2.2 ควรมีการวัดผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้เครื่องมือในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายและเหมาะสมกับงานวิจัย เพื่อพัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ท่านอื่น เพื่อพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาต่อไป

References

- Buddhism Dissemination Center of Wat Prayurawongsawas. (2006). *Academic Sermon*. Bangkok: 3 Lada Limited Partnership.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Nakor, C. (2019). *A Study of the Self-development Model towards Success Based on the Buddhist Psychology of Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto)*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

- Phra Brahmadvandit (Prayoon Dhammacitto). (2022). Professor Doctor. *Interview*. October 10.
- Phra Brahmadvandit (Prayoon Dhammacitto). (2015). *61 Chapters of Dhammadesanā*. Bangkok: 3 Lada Limited Partnership.
- Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto). (2008). *Method Salika Deshana of Preaching*. Nonthaburi: Chen Printing Limited Partnership.
- Phra maha Bodhiwongsajarn (Thongdee Suratecho). (2020). *Desāna (Sermon) Methods*. (4th ed.). Bangkok: Phanyamit Printing Company Limited.
- Phra maha Phayak Kongphan. (2019). *The Propagation of Buddhism Model of Evangelist to Be in Line with Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chonburi.
- Phra Theppatiphankawee (Boonma Āgompunhāo). (2010). *Preaching Monks in Honor of the 84th Birthday of His Majesty the King*. Bangkok: 3 Lada Limited Partnership.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2021). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Sahadhammika Company Limited.